

SAŠO DIMOSKI

*Alma
Mater*

Preveo s makedonskog
Zoran Penevski

■ Laguna ■

Copyright © 2016 Sašo Dimoski

Copyright © ovog izdanja 2016, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Za sve one moje
sadašnje i buduće
koji su posvetili ceo svoj život
negovanju talenta.*

Sadržaj

UMESTO PREDGOVORA13
SMRT19
PRVA SIMFONIJA31
Titan	
DRUGA SIMFONIJA39
Uskrsenje	
TREĆA SIMFONIJA49
ČETVRTA SIMFONIJA55
PETA SIMFONIJA67
Adagietto	
ŠESTA SIMFONIJA75
Andante moderato	
SEDMA SIMFONIJA83
Pesma noći	
SIMFONIJA HILJADE89

DEVETA SIMFONIJA	95
Rondo-Burleske: Allegro assai	
SKICA ZA DESETU SIMFONIJU	101
Poslednji izlazak Sunca	
Andante – Adagio	103
Scherzo	111
Purgatorio. Allegro moderato.	119
Scherzo	123
Finale.	127
O AUTORU	141

Umetnost je samo linija oko tvojih misli.

Gustav Klimt

*Konačno, otvori oči i pogledaj:
sada ću otvoriti knjigu sveta samo za tebe
i videćeš da u njoj nisu reči već samo slike.*

Oskar Kokoška

Sudbina mi se osmehuje, ali me to ne čini srećnim.

Gustav Maler

*Dugo sam odbijala da govorim.
Alma Maler, Sećanja i pisma*

UMESTO PREDGOVORA

Tekst koji počinje nakon ovog predgovora nije bio pisan s namerom da bude objavljen kao roman. Pre premijere pozorišne predstave *Alma Maler* (Makedonsko narodno pozorište, januar 2015, režija Vasil Zafirčev) poslao sam tekst iz čiste radoznalosti svojoj urednici, i na obostrano zadovoljstvo, a zbog njenog oduševljenja tekстом, dan premijere bio je ujedno i dan promocije romana.

Tekst je napisan u formi fiktivne biografije u prvom licu jednine, koji je za potrebe predstave adaptiran za dve uloge: Alma u njenim zlatnim godinama (glumila ju je Zvezda Angelovska), u zenitu ljubavi sa Gustavom Malerom, s jedne strane, i ona već umorna Alma (u predstavi je igra živa legenda makedonskog pozorišta Milica Stojanova), pred kraj svog života, s druge strane.

Trebalo bi nešto da kažem o sopstvenoj fascinaciji Almom Šindler (kasnije Maler, pa Gropijus i na kraju Verfel), ali fascinacije ovog tipa nisu osećanja za koja

postoje odgovarajući nazivi, pa bi bilo bolje da ukratko ispričam sve ono što je tema ovog romana, odnosno da navedem ono što je van samog teksta, ali se u njemu naslućuje i u njemu odjekuje.

Alma Marija Šindler (*Le grande veuve* – velika udovica, kako je zapisao Tomas Man) ćerka je slikara Emila Jakoba Šindlera i pevačice Ane Bergen. Rođena je 1879. godine u Beču, brzo je ostala bez oca, a drugi brak njene majke približice je vodećim bečkim slikarima s početka XX veka.

Već u svojoj sedamnaestoj godini Alma će fascinirati Gustava Klimta, genija secesionizma, učiće da svira klavir kod poznatog kompozitora i pedagoga Aleksandra Zemlinskog, a pored svog očuha Karla Mola, slikara kao što je bio i njen otac Emil, postala je deo svakodnevnih susreta bečkih umetnika i progresivnih naučnih umova. Pri jednom takvom skupu upoznala je svog budućeg supruga Gustava Malera, u čije je naručje doslovce pobjegla iz kreveta pisca Maksa Burkharda, tadašnjeg direktora Burgteatra, s kojim će biti u vezi i za vreme braka sa Malerom.

Brak sa introvertnim Malerom, zbog kojeg će se Alma odreći svoje muzičke karijere (što će na traženje Gustava Malera biti i predmet interesovanja Sigmunda Frojda), trajaće tačno deset godina i za to vreme oni će dobiti dvoje dece. Upravo ovaj deo njenog života predstavlja osnovni tok ovog romana.

Nakon smrti Gustava Malera, Alma je u vezi sa poznatim arhitektom Valterom Gropijusom, ali će ovaj odnos biti prekinut nakon što njen očuh bude organizovao

skup na kojem će upoznati slikara Oskara Kokošku i ubrzo započeti strastvenu ljubavnu vezu s njim.

Nakon veze sa Kokoškom, Alma se vraća Gropijusu i konačno stupa u brak s njim. Brak propada nakon pet godina, što zbog razvratnog ponašanja Gropijusa, što zbog Almine veze sa mladim piscem Francom Verfelom. S njim je treći put pred oltarom i za vreme Drugog svetskog rata zajedno odlaze u Ameriku.

Alma Šindler Maler Gropijus Verfel, poslednja *femme fatale*, umire u Njujorku 1964. godine, a na njen zahtev, sahranjena je u Beču.

Ukupno uzevši, Alma Maler je bila supruga, ljubavnica, muza, intimna prijateljica izuzetnih umetnika, ali pre svega fascinacija jedne epohe, pojava koja povezuje vreme, prostor i značenja svojom jedinstvenom dušom, otpornom na zaborav.

Sašo Dimoski

heiter, besachnig, nicht eilen.

PIANO. *rit.* *1* *dim.* *poco rit.*

Recht gemächlich.
(Haupttempo)

pp *p*

poco cresc. *f* *p* *p=f*

p *fp* *f* *p* *fp* *f* *pp* *cresc.*

Tempo I. (Hauptzeitmaß)

f *p* *pp* *p marc.*

dim. *pp legg.*

Nr. Die einschlammerten Noten (♯) sind nicht zu spielen.

SMRT

Ko sam ja?

Kuda ide ovaj dan i kuda će me odneti? Šta će biti sa mnom nakon ovog dana? Gde će me sresti svi dani koji treba da dođu, gde ću naći mesto na kojem ću raspakovati ostatke sebe same i reći: „Ovo je moj život, ovo sam ja“?

Sada bi moglo da bude svejedno.

Mogla bih da prestanem da brinem za stvari koje su me pritiskale i od kojih nisam mogla da pobegnem. Nema ih više. Tako su mrtve dok gledam kako se suočavaju sa sopstvenim zaboravom i kako ih on sustiže, kako se gube u njemu, kako ostaju bez vidljivosti koju su posedovale. Postaju sasvim nebitne kao što postaje nevažna i ova moja istorija, koja me pritiska u zadnjem delu vrata, koja me tera da nastavim i zbog koje istovremeno ne mogu da nastavim jer kao da nema više nastavaka moje priče, kao da je svaka nada skončala na otpadu predmeta koji ništa ne znače.

Moglo bi da bude svejedno sada.

Pariz je na drugom kraju sveta. Moj svet je na nekom drugom kraju sveta isto kao i da je ovde, u ovom ostatku sveta. Sve moje stoji pred sopstvenim bezdanom i čeka slučajni vetar da bi se survalo u njega. Da je do mene, Pariz ne bi postojao. Ne bi postojao ni drugi kraj sveta. Imala bih vremena da se popnem na neki drugi voz, da tresnem kofere na neki drugi peron. Da ih tresnem i izlomim. Mogla bih kad bih htela. Svejedno je da li je Pariz i da li sam to ja. Da li je neki drugi grad u pitanju. Dugo si bio važan samo ti. Bila sam u tvojoj senci. Alma Maler, neuspešna kompozitorka. Alma Maler. Tvoja debela senka. Tvoja supruga, ljubavnica, majka tvog mrtvog deteta, tvoja guvernanta, kuvarica, negovateljica. Tvoj strah i tvoja sigurnost. Ja, Alma Maler. Sa mnogo prelomljenih osmeha, sa mutnim očima i bezbrojnim velovima. Po jedan veo za svako stečeno osećanje. Za svaki postignuti uspeh. Za svako naučeno ludilo.

Zašto si stara, Alma? Zašto si ružna? Zašto si bleđa? Zašto se plašiš? Gde ti je lice, Alma, a? Gde su ti oči? Kuda su ti otišle godine, Alma? Kuda je otišlo vreme?

Naravno, sada je svejedno. Svi nama znani gradovi su na drugim krajevima sveta. Moj svet je ovde. Ti si tu. Železnička stanica. Nekoliko kofera. Po jedan za svako novo osećanje. Za svaki gubitak. Ti si tu. Dolazim s tobom da bi mogao da umreš.

Rekao si: ja i ti ćemo živeti večno. Rekao si da diriguješ da bi živio, a da živiš da bi komponovao. Rekao si da je jedina svetla tačka u tvojoj muzici moje postojanje.

Šesta simfonija.

Svi su mrtvi.

Simfonija smrti.

Rekao si da je moja duša lepota na početku drugog stava. Da je sâm život. Osmehnula sam se. Zato sam sada tu. U suštini, sve je oduvek bilo u vezi s tobom. Bila sam nesrećna okolnost za sebe, ali sam bila srećna okolnost za tebe. Stvari zavise jedne od drugih. Zavisе i ljudi. Da nije bilo tebe, nikad ne bih bila ovakva kakva sam. Ali da nije bilo mene, ti bi uvek bio Gustav Maler. Našla bi se neka druga Alma. Našlo bi se neko drugo lice.

Sećaš li se leta 1901?

Bilo je pakleno vruće leto.

Prokleta *Šesta simfonija*.

Umro je tvoj brat Oto.

Previše suza, Gustave. I previše muzike. Mislila sam da ću da poludim. Mislila sam da gubiš razum. Da te gubim. Plašila sam se. Bilo je to leto straha. I tada – simfonija je bila završena. Bila sam okružena najtuznijom muzikom na svetu. Odzvanjala mi je u ušima kao strah. Prikradala mi se poput zveri. Pustio si je da izleti iz tebe. Inače bi tu bio kraj.

Olakšanje, Gustave, ma kako to surovo zvučalo, olakšanje.

Od ove stanice svet postaje lepši. Potpisala sam pakt sa sobom da moram da te volim i da nijedna druga ljubav neće biti ni nalik mojoj prema tebi, pakt zbog kojeg nikad neću izneveriti samu sebe. I pored toga, ti si od mene načinio muziku. Ne radim ovo iz sažaljenja ili iz osećanja da ti dugujem nešto. Radim ovo zato što to hoću. Da budem tu. Da mi kažeš da će naša ljubav trajati zauvek, čak i nakon što svemir prestane da postoji.

Još dve nedelje života. Ti to znaš. Predosećam. Ljubav uvek zna kada će prisustvo onog poznatog prestati da postoji. Sprema se za to. U suštini, ljubav se čitavog života sprema na gubitke. Plaši se sebe same. Možda zato ponekad izbledi da bi se vratila u punom sjaju. Najduže još dve nedelje. Potom prazni stolovi.

Kuda potom, Alma Maler?

Nikuda, narednih pedeset godina. Ili duže. Ili manje. Nikuda. Potom će doći tama. Možda će se u tami dogoditi nešto. Možda se ništa neće dogoditi. Ne mogu da znam. Ne mogu da mislim. Preteški su mi ovaj peron i ovaj kupe. Počinjem da osećam njeno pretpostavljeno odsustvo. Prokletstvo žena je u predosećanjima, kao što je prokletstvo muškaraca u njihovoj jednostavnosti. Svi imamo neki svoj talenat, Gustave. Srećna sam što imam tvoj, koji razvija moj talenat za preživljavanje. Jednog dana reći ću da sam dopustila sebi da budem nesrećna žena u srećnim okolnostima. Problem je da se posvetiš čoveku koji živi za nešto što postoji samo u njegovoj glavi i što čitav svet tek treba da shvati. Veliki problem. Veliki talenat.

Ponekad se pitam: šta bi bilo s nama da ti nisi ono što jesi? Da li bih bila podjednako srećna u nesreći? Da li bih birala između ljubavnika i ljubavi?

Ostavila sam Maksa na poslednjoj stanici. Ne živi se samo od proste želje za životom. Potrebni su motivi. Previše su potrebni. Moj motiv oduvek je bio isti: da ugušim sve zvuke koji bi te ometali u poslu. Bila sam tvoja barikada svojim činjenjem. Sa veštačkim zvucima. Davala sam prirodu tvojim tonovima. Ti si bio

moja barikada prema svetu – zato što mi je oduvek bio dovoljan samo svet tvojih događaja.

U meni je ostala jedna misao. U njoj je ostala samo tvoja. Ostalo je ono što je trebalo da bude naše. Zajedničko *naše*. Nema *našeg*. Ostale su neizgovorene sreće. Želje koje nismo poželeti. Ulice po kojima nismo hodali. Glasovi koje nismo čuli. Ostalo je vreme koje odbrojavamo. Da ga ne bismo ispunili. Ostao si ti sa mišlju u mom željenom, budućem vremenu. Zar smo toliko mogli? Ne. Ti i ja smo samo toliko hteli. I toliko nismo hteli.

Maks me je čekao na peronu.

– Šta čekaš? – pitao me je i spustio kofer tik do mog, prilepio ga je.

– Voz – odgovorila sam, brinući za neprirodnu bliskost mog kofera sa drugim, sasvim nepoznatim koferom.

– Zdravo – rekao je nakon male pauze. Osetila sam kako me gleda.

– Zdravo – rekla sam, ne pogledavši ga.

– Zdravo, zdravo – ponovio je. Osetila sam kako mu u glasu odzvanja smeh.

Pomalo nervozno, okrenula sam glavu.

Bio je tu, blizu mog lica. Blizu mog kofera. Kofera koji je trebalo da raspakujem među nekim našim budućim zidovima.

Osmehnula sam se.

– Voz – rekla sam.

– Voz – ponovio je za mnom.

– Kuda idu vozovi? – upitala sam.

– Tamo kuda želiš da te odvedu – rekao je i stavio svoju levu ruku u desni džep mog recimo zimskog sakoa.

– Kući – prošaptala sam i stisnula njegov dlan.

– Kuće su svuda – rekao je i prislonio glavu na moje rame.

Kao da smo bili na nekom nebeskom krevetu. Kao da su svuda oko nas bili domovi. Kao da smo pripadali svima njima.

Stajali smo i dalje. Nismo progovorili ni reč više. Prošli su mnogi vozovi. Nismo krenuli ni na kakav put.

Maks je ostao tamo zbog ljubavi, ni zbog čega drugog, Gustave.

Htela sam da bude tako. Ništa se od toga nije dogodilo.

Dogodio se jedan voz. Ja u njemu. Nas nigde.

Kad u životu prolaze vozovi, duša ostaje na šinama, u promenama godišnjih doba, u svemu onom što treba da se doživi i zaboravi.

Nijedan grad nas ne tera na zaborav. Primorava nas samo na sticanje novih uspomena. Na kraju ostaju samo posledice ljudi. Posledice ljubavi.

Čitav život kao velika posledica života.

U meni je ostala jedna misao. Koliko se ti i ja nismo voleli? Kada smo zaboravili da se ljubav neguje samo mislima?

Tvoja izvođenja, osmeh u tvojim široko otvorenim očima, naša priča u njima. Moja sreća u njima. Sve naše vreme u jednom pogledu, između dva treptaja. Mi u njemu, Gustave. Dovoljan je pogled da on pobudi život između kože i kostiju, da meso ispuni srećom, da bude ona nevidljivost potrebna da ti podigne glavu kad je loš

dan, kada nema dobrih vesti. Kad nije dobro vreme.

A imali smo ga, Gustave. Vreme je stalo kad nismo bili u njemu. Stajalo je u jednoj tački i nigde se ništa nije događalo. Ništa. Vremena je uvek bilo između nas. Uvek. Sve ono loše prohujalo je radi osmeha u sadašnjosti i radi olakšanja u budućnosti. Svaka neizgovorena reč za svako novo osećanje u duši, za rast u njoj. Svako *ti* za svako *ja*, za sve oblike koje donosi dan i koji spavaju noću. I kada smo budili naše vreme, ti i ja smo uvek znali da na drugoj strani pogleda stoji samo nama znana neimenovanost. Koju još uvek znamo. Koju živimo i danas, u ovim preostalim danima koje vučem sa sobom kao okove.

– Alma – izustio si, jedva podižući pogled ka meni. Samo sam klimnula glavom.

– Ptice, Alma. Pogledaj.

Čitavo jato crnih ptica letelo je iznad naših glava. Crne ptice koje liče na oblak iza kojeg se krije najstrašnija tajna. U njihovim krilima posmatrala sam sopstveni let. Htela sam da imam celo jato, svoje jato. A bila sam sama poput one ptice koja ostaje ispod strehe da bi druge mogle jednog dana da se vrate kad se umore od neba.

– Prolaze – rekoš.

– Prolaze, Alma. Prolazimo i mi – šapnuo si i osmehnuo se.

Prolazili smo. Prolazili smo sa sobom od sebe. Odlazili smo na neka nova mesta, u neistražene predele od kojih mi se ledila krv u venama. Predeli, mesta i ljudi kojih sam se plašila, Gustave. Kojih se još uvek plašim. Čovek ne sme da ostane sam sa svojim strahom. On

može da ga pojede. Može celu da me pojede, ništa da ne ostane.

Previše me je strahova presrelo u svim neprijatnostima na koje sam nailazila. Gledala sam u oči sve te moje preplašene strahove. Gledala sam ih i saučestvovala s njima. Mazili su me i grebali, vredali me, ćutali. Vrištali su, Gustave. Behu prejaki i preslabi. Bila sam jaka i slaba. Nemoćna, očajna, odsutna, srećna i zaboravljena. Zaboravila sam sebe. Zaboravila sam sebe kao srna sred gladnog krda. Kao usamljena srna, Gustave, zato što si ponekad zaboravljao da ne postoji dan u kojem možeš da zaboraviš ljubav. Ne postoji takav dan, Gustave. Tako nastaju loši pogledi, sva ta netrpeljivost. Tako dolaze svi drugi ljudi. Dopuštamo im da uđu u naše živote, da dođu i odu. Ljubav nikad to nije tražila od nas. Ljubav je tražila *nas*. I traži nas. Mi smo samo zaboravljali da je negujemo, da je nadziremo. Da budemo s njom kad smo bili bez sebe. Zaboravljali smo, Gustave. A kad čovek zaboravi ljubav, ona reši da zaboravi njega.

– Kuda idemo? – pitala sam.

– Tamo kuda treba da stignemo, Alma – prošaputao si i okrenuo glavu na drugu stranu.

Stigli smo u mnoga mesta, Gustave. Žurili smo, kasnili, ali smo stigli. Bili smo svuda gde je trebalo. Svuda. Imali smo svet u očima i on još uvek stoji u njima. U očima, u ćutanju, u umoru. A umorna sam, Gustave. Toliko sam umorna da ponekad nemam snage da dozvolim danu da me spopadne. I tada pomislim koliko malo vremena ostaje. To me drži budnom. Zbog toga uopšte ne spavam. Stvaram sećanja koja ću nositi

svuda sa sobom. Sve ove slike, ovaj kupe, ti na svom sedištu, smena dana i noći u prozoru, mali i nedovoljni obroci, miris čaja, izgužvane novine kupljene slučajno po nekoj staroj navici, podvijeni rubovi ove haljine, požutele bele rukavice. Sve ove slike koje nemo posmatram, to će mi ostati, one su samo moje, zaslužila sam toliko da mi ih vreme ostavi, pored svih rana i pored svih lepih belega po telu i u duši.

Uskoro te neće biti. Ali ostaćeš zauvek tu negde. U nekom uglu, u jednom tonu. Ne u jednom. U svim. U svakom zvuku. U svakom voljenju. Ljubav ne može da umre, Gustave. Ni muzika. Biće tu. Iskrsavaće. Trajaće kroz vreme koje dolazi, nepodložna zaboravu. Na taj način ćeš postojati, Gustave. Bićeš zauvek tu. Tako pamti ovaj svet, tako pamti i nebo, isto kao one ptice koje ne zaboravljaju put ka svojoj kući, koje se uvek vraćaju. Tako se i ti vraćaš: kao dobra vest nekoj budućoj generaciji, kao oduševljenje u očima, kao osmeh na licu. Tako će te pamtiti. A ja? Ja, Gustave? Ja ću živeti tvoju uspomenu u toku vremena. Spasavaću od zaborava sve sitnice koje smo samo ti i ja znali. Arhiviraću tvoju dušu, čuvaću je. Kao najveću skupocenost koju mi je život pružio. Verno kao ljubavnica, požrtvovano kao majka. Sa svim tvojim koje ostaje meni, koje postaje moje, Gustave. Samo moje. Samo naše.

– Alma? – dozivaju me tvoje oči pune straha. Uzdržavam se od bilo kakvog reaganja, bojim se da ne izdam sopstveni strah.

– Doći će druge ptice, Alma. Doći će – šapućeš.

Osmehujem se i klimam glavom.

– Doći će, Gustave.

I ponovo želim da polomim sve ove kofere u koje uskoro treba da zakopam tvoje življenje, da ih uništım da ne bih imala prostor za zaborav. Ništa da ne ostane, Gustave. Da ne preživi nijedna smrt da bih mogla da verujem u besmrtnost, Gustave. Da verujem.